

Josip Graovac
Alinea Zagreb
info@noviredak.hr

Prikaz knjige

Siniša Brlas: Psihologija ovisnosti u prevenciji i suzbijanju ovisnosti, Novi redak (2019) Zagreb

Ova zanimljiva knjiga objavljena je prvi put 2018. godine u izdanju Zavoda za javno zdravstvo "Sveti Rok" Virovitičko-podravske županije pod nazivom „*Psihologija ovisnosti u interdisciplinarnom kontekstu borbe protiv ovisnosti*“ u okviru projekta „*Zajedno snažniji u borbi protiv ovisnosti*“ koji financira Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske. Kako je bila namijenjena provedbi samog projekta ostala je nepoznata široj stručnoj javnosti, što je šteta zbog kvalitete teksta, sveobuhvatnog zahvaćanja dviju ključnih tema koje obrađuju paralelno ovisnosti i psihologiju u kontekstu mjesta i uloge psihologa u različitim timovima usmjerenima prevenciji i liječenju ovisnika.

Autor je u knjizi objedinio ključne teme kojima se čitavo jedno desetljeće bavio u praksi i brojnim svojim ranijim publikacijama upotpunjujući ih i povezujući novim važnim spoznajama, ali i vlastitim iskustvima u području ovisnosti, a posebno interdisciplinarnog pristupa u borbi protiv ove socijalnopatološke pojave. Povezivanjem općih spoznaja iz područja psihologije, ovisnosti, neuroznanosti, timskog rada i vlastitog djelovanja koje stalno evaluira i kritički analizira, autor analizira i izlaže kritici aktivnosti tima i posebno psihologa u njemu. Pri tome on ostaje u konkretnom djelovanju u praksi, obogaćuje i teoriju i praksu multidisciplinarnih timova, kao i svih profila stručnjaka u njima! Time daje vrlo instruktivne spoznaje i pouke iskustva posebno važne mladim stručnjacima koji ulaze u takav vid prakse. Naglasak je ipak na psihologu, ali su sadržaji instruktivni za sve članove multidisciplinarnih timova, što je vrlo rijedak primjer kod nas jer takvi vrijedni primijenjeni tekstovi jedva da se mogu naći. Analize i prikazi djelovanja su važni za sve profile stručnjaka kako bi razumjeli suštinu timskog rada sve od razine razbijanja barijera među strukama, korištenja spoznaja svih u tim uključenih stručnjaka i njihovih struka do sinkroniziranog, učinkovitog djelovanja tima kao novog

entiteta u kvalitetnijem postavljanju i realizaciji ciljeva, što je omogućeno novom razinom ukupnog djelovanja karakterističnom za timski rad na kojoj 2 + 2 više nije 4 nego 5, pa i više! Naglasak je na funkcionalnosti timskog rada i djelovanja u toliko složenom području ovisnosti i pružanja što učinkovitije pomoći djeci i mladima, najprije u preventivnom, a onda i kurativnom, izvanbolničkom liječenju, kada prevencija ne uspije spriječiti nastanak ovisnosti i njenog destruktivnog djelovanja u vidu kronične bolesti.

Knjiga započinje *Uvodom* koji je posvećen kritici dosadašnjeg djelovanja psihologa u ovakvim timovima koje on karakterizira kao pretežno reaktivne. Nadalje ističe važnost i pozitivnu uloga *Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga u RH* koja afirmira proaktivno djelovanje – specifične edukacije (psihodukaciju), suportivne i slične postupke. Tako autor dolazi do konstatacije o potrebi snažnijeg pozicioniranja psihologije kao jedne od ključnih pomagačkih struka u djelovanju timova na području prevencije pojave ovisnosti i tretmana ovisnika.

U poglavlju *Mjesto i uloga psihologije u biopsihosocijalnom pristupu problemu ovisnosti* autor objašnjava prednosti biopsihosocijalnog pristupa unutar sustava prevencije i suzbijanja pojave ovisnosti, važnosti brojnih spoznaja iz područja psihologije u učinkovitom djelovanju na ovom području što je izuzetno važno jer brojne spoznaje iz različitih znanosti vrlo relevantne za razumijevanje, praćenje a onda i nadasve bitno uspješno djelovanje u praksi, prečesto se uopće ne uzimaju u obzir! Stoga praksa ponavljajući djelovanja temeljena na već zastarjelim spoznajama, ne uzimajući nove u obzir, suviše sporo ili uopće ne napreduje pa su i rezultati prevencije i kurative siromašniji nego što bi mogli biti!

Poglavlje *Mjesto i uloga psihologa u multidisciplinarnom stručnom timu* donosi analizu ove složene teme građenu na direktnom iskustvu iz prakse pa je vrlo dobar materijal za članove sličnih timova kako za suočavanje s vlastitim realitetom u djelovanju tako i za unapređenje vlastitog rada. Naglašava se izuzetna važnost psihologa ne samo u pogledu unošenja brojnih spoznaja znanstvene discipline koju zastupa i njima obogaćuje pristupanje pojedinim problemima nego i u organizacijskom i djelatnom pogledu gdje često upravo psiholozi dolaze u priliku nositi predvodničku ulogu, a gotovo u pravilu kohezivnu. U tekstu se nabrajaju područja djelovanja psihologa te se naglašava kako njihove aktivnosti mogu biti proaktivne i reaktivne i daje analiza ove podjele.

Potom slijedi poglavlje *Pozicioniranje psihologije ovisnosti u korpusu primijenjene psihologije*, koje ima tendenciju unošenja u sferu znanstvenog promišljanja i praktičnog obogaćivanja korpusa primijenjene psihologije općenito i kao znanosti. Autor dalje snažno naglašava značaj prevencije, njenom sustavnom pristupanju, te evaluacije provedbe svih stručnih postupaka i aktivnosti u praksi gdje se onda praksa i znanost

susreću i prožimaju pa praksa obogaćuje znanost i obrnuto. Na tom tragu autor daje primjer i analizu vlastitih doprinosa razvoju psihologije ovisnosti kroz stalnu evaluaciju djelovanja, istraživanje pojave ovisnosti i pojedinih skupina slučajeva ponuđenih u različitim publikacijama posvećenih ovoj temi.

U poglavlju *Psihološka osnova ovisnosti* autor se bavi važnim pojmovima u području ovisnosti i posebno psihologiji ovisnosti među kojima su više njih izvorno psihologijski ili s jasnom poveznicom s doživljavanjem i ponašanjem pojedinaca koji manifestiraju ovisničko ili općenito rizično ponašanje. Tu gotovo ulazi u analizu mnogim praktičarima i ponekom teoretičaru jasne spoznaje kako nije dobro odvajati pojavu ovisnosti od pojave poremećaja u ponašanja i psihičkog funkcioniranja, pogotovo u preventivnom dijelu bavljenja njima. Slijedi prikaz i opis psihoaktivnih tvari i njihovog djelovanja. Navode se i vrste ovisnosti u smislu obavještavanja recipijenta o čemu sve čovjek može biti ovisan. Posebno je važno izlaganje o najčešćim zabludama vezanima za ovisnosti koje će mnogima pomoći da se riješe nekih predrasuda, što je prvi korak u razumijevanju same pojave ovisnosti i pojedinih ovisnika u kompleksu njihove patologije kao i njome uvjetovanog funkcioniranja. Nadalje, razlažu se teme važne za razumijevanje ovisničkog doživljavanja sebe, svijeta oko sebe, ovisničkog stila života i ponašanja te naglašava kompleksnosti pojave, razlike između psihičke i fizičke ovisnosti kod droga koja je kod nama tradicionalno prisutne ovisnosti o alkoholu prilično jasna, mada često dolazi i do preklapanja. Detaljno se obrazlažu činitelji rizika nastanka, razvoja i perzistencije ovisnosti do krajnjih tragičnih ishoda. Pojašnjava se proces učenja ovisničkog ponašanja, utvrđivanje tog ponašanja u stručnim krugovima često imenovanog i pseudopsihopatizacijom te tvrdokornost i „otpornost“ na pozitivne promjene. Slijedi opis transgeneracijskog djelovanja sredstava ovisnosti (psihoteratologija), prenošenje posljedica oštećenja koja nastaju na organizmu ovisnika zbog uzimanja različitih psihoaktivnih tvari, osobito štetnih kemijskih spojeva u sintetičkim psihoaktivnim sredstvima ovisnosti koja ovisnici sve češće koriste jer su dostupnija i jeftinija, pa i same ovisnosti direktno, na djecu.

Poglavlje *Biološka osnova ovisnosti* propituje postojanje biološke determinante ovisnosti. Opisuju se i analiziraju psihoorganske pojave povezane s takozvanim „nagradnim centrima u mozgu“, „klasična“ i ovisnička piramida potreba te „sustav nagrađivanja“ kojim se može spriječiti, ali i potaknuti, pojava ovisnosti.

Posebno mjesto u knjizi zauzima poglavlje *Psihologija u prevenciji ovisnosti* u kojemu se naglašava važnost preventivnog djelovanja u borbi protiv ovisnosti. Daje se pregled trenutne organizacije prevencije i suzbijanja ovisnosti u Republici Hrvatskoj te problemi njihove provedbe. Detaljno se opisuje proces kvalitetnog planiranja i programiranja prevencije i s tim u vezi poznavanja inicijalnog stanja, što je „prvi temelj“ planiranja,

ali kasnije i u njenoj provedbi te poznavanje unutarnjih resursa populacije za koju se planira prevencija vanjskih prilika i prijetnji, što predstavlja „drugi temelj“. Nakon toga ponuđen je detaljan opis koraka nužnih za učinkovito planiranje i programiranje prevencije uz koji bi bilo dobro u praksi povezati i Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju i korake koja ona nudi. Autor izlaže i moguće razine preventivnog djelovanja kao i područja učinkovitog djelovanja psihologa na pojedinim razinama prevencije.

Poglavlje *Psihološki pristupi ovisnicima* počinje detaljnim opisom univerzalnoga psihološkog pristupa – *psihoedukacije* kao specifične edukacije korisnika, najčešće pojedinaca i skupina u riziku za pojavu ovisnosti, ovisnika o psihoaktivnim sredstvima (drogama) te članova njihovih obitelji. Slijedi opis „selektivnoga“ psihološkog pristupa, *savjetovanišnog rada* u prevenciji i tretmanu ovisnika. Kod toga se pojašnjava pojam psihološkog savjetovanja i navodi metodologija savjetovanišnog rada s ovisnicima. Opisuje se rad na „razvojnim kapacitetima“ ovisnika – jačanje samodiscipline, izgradnja odnosa prema sebi, rast i razvoj u empatiji, osvješćivanje ovisnika, njihovo aktiviranje te psihoedukacija i razvijanje socijalnih vještina. Prelazi se zatim na opis indiciranoga psihološkog pristupa – *tretman ovisnika*, tj. modifikaciju ponašanja ovisnika. Naglašena je važnost podrške društva, obitelji, grupe samopomoći, terapijske zajednice, komune, vjerske pomoći i podrške te važnost školovanja, rehabilitacije i resocijalizacije ovisnika u liječenju ovisnika. Naglašena je i važnost promjena stavova o ovisnosti te ovisničkih navika i ponašanja. Posebno su zanimljive „kontroverze“ povezane s radom u grupi ovisnika. Velika je pozornost posvećena i tretmanu članova obitelji ovisnika te negativne posljedice na obitelj, među kojima se ističe takozvana “ovisnost o ovisniku”, te osobito važne negativne posljedice na djecu ovisnika.

Poglavlje *Komunikacija s ovisnicima* započinje navođenjem osnovnih uvjeta uspješne komunikacije. Opisuje se verbalna, paraverbalna i neverbalna komunikacija, te formalna i neformalna komunikacija s korisnicima, kao i sastavnice uspostavljanja učinkovitog odnosa s ovisnikom. Slijedi opis tijeka komunikacijskog procesa – od postavljanja očekivanja do definiranja zadataka, kao i opis teškoća u tom procesu te načina njihova izbjegavanja i prevladavanja.

Posljednje poglavlje u knjizi, *Evaluacija i supervizija rada psihologa*, govori o važnosti vrednovanja i samovrednovanja u radu s ovisnicima. Detaljno se opisuje samovrednovanje i vrednovanje rada te za to potrebni instrumenti, posebni oblici evaluacije rada s ovisničkom populacijom, a na kraju rezultati navedenih postupaka.

Priloge čine *Instrument samovrednovanja (samoprocjene) rada, Instrument vrednovanja koji se primjenjuje na samom korisniku, Test informiranosti o marihuani i Test informiranosti o heroinu*. Potom slijedi *Citirana i preporučena literatura, Bilješka o autoru te Recenzije prvog izdanja*.

Knjiga šalje poruku kako za bolesti ovisnosti postoje učinkoviti načini prevencije i tretmana. Više se puta naglašava kako je neizostavan dio tog procesa evaluacija rada bez koje su se dugo vremena uzaludno razni postupci provodili po inerciji. Knjiga predstavlja snažnu podršku psiholozima i psihologinjama i njihovom radu u području ovisnosti kao i timskom radu. Autor primjerom pokazuje kolegicama i kolegama kako o svom radu promišljati, artikulirati rezultate evaluacije, zapažanja, ideje i sve to čime se bave, te kako vrednovati vlastiti rad. Knjiga će sigurno pobuditi veliki interes, ponajprije stručnjaka koji se bave ovisnostima te publike zainteresirane za informacije o bitnim aspektima pristupa i rada s populacijom suočenom s izazovima ovisnosti.

Recenzenti prvog izdanja knjige su prof. dr. sc. Josip Burušić, doc. dr. sc. Marlena Plavšić te Berta Bacinger Klobučarić, prof. psihologije.